

LUCIJAN KOS
Zagreb

O posadi brodova naše trgovačke mornarice

Povodom novog Zakona o posadi brodova jugoslavenske trgovačke mornarice

I

Brodskom posadom (engl. crew, fr. équipage, tal. equipaggio) smatraju se osobe, koje su zaposlene na brodu. Članom posade kao specijalnog radnog kolektiva postaje osoba ukrcana na brod radi obavljanja određenih stručno-tehničkih poslova na brodu. Ovo ukrcavanje vrši se upisom odnosnih osoba u Popis posade (Crew list, Rôle d'équipage; rol) na temelju pomorske knjižice, kao i osoba ukrcanih na brod na temelju druge propisane isprave za ukrcanje. Ovim osobama prethodi zasnivanje radnog odnosa sa brodarom po kojem one stiču i određena prava na osobni dohodak, stan, hranu, odijelo, godišnji odmor i zdravstvenu zaštitu.

Pored općih uvjeta svaka osoba da bi mogla biti član posade, mora ispunjavati i određene posebne uvjete (godine starosti, zdravstvenu sposobnost, stručnu spremu), koji se traže za vršenje određenih poslova na brodu. Posadu broda sačinjavaju zapovjednik broda koji rukovodi svim poslovima na brodu, oficiri palube i stroja, radiotelegrafist, ekonom (komesar), a po potrebi i liječnik, te ostali članovi posade — momčad. Zapovjednik broda kao glavni starješina vrši i određene upravne poslove na brodu, a ako nije naš državljaniin kad se radi o stranoj jahti — brodu koji vije našu zastavu, tada ove upravne poslove vrši po rangu najstariji oficir palube jugoslavenski državljaniin. Zapovjednika broda postavlja i smjenjuje brodar, a u slučaju njegove spriječenosti ili odsutnosti sa svim ovlaštenjima zapovjednika broda, zamjenjuje ga I oficir palube odnosno po rangu najstariji član posade službe palube. Prije svakog odlaska broda, zapovjednik broda je dužan provjeriti, da li je brod sposoban da izvrši određeno putovanje, da utvrdi da li su poduzete sve mjere za sigurnost putnika, kao i da li se nalaze na brodu sve propisane i valjane brodske i druge isprave. On se brine i o pravilnom i pravovremenom ukrcanju, smještaju i

iskrcanju putnika sa broda, kao i o ispravnosti brodskog uređaja za ukrcavanje i iskrcavanje putnika i tereta. On osobno upravlja brodom kad brod ulazi u luke, kanale ili rijeke, kao i kad izlazi iz tih područja opasnijih za navigaciju, te i u svim drugim slučajevima kad to zahtijeva sigurnost broda i plovidbe.

Prema značajkama određenog kruga poslova, koji se obavljaju na brodu, članovi posade dijele se po službama na službu palube, službu stroja, zdravstvenu službu, opću službu, a po potrebi i službu veze. *Služba palube* obuhvaća poslove navigacije, sigurnosti broda i sve poslove održavanja trupa broda, prijevoza tereta i sigurnosti svih osoba na brodu. Ovim poslovima rukovodi I oficir palube. — *Služba stroja* obuhvaća poslove u vezi sa radom i održavanjem pogona, pogonskih i drugih postrojenja, električnih instalacija i pomoćnih uređaja na brodu. Ovim poslovima rukovodi upravitelj stroja. *Zdravstvena služba* obuhvaća poslove zdravstvene zaštite članova posade, putnika i drugih osoba na brodu. Ovim poslovima rukovodi brodski liječnik, a ako brod nema ni liječnika ni drugog zdravstvenog osoblja, tada određenim poslovima zdravstvene službe rukovodi II oficir palube ili član posade koga odredi zapovjednik broda. — *Opća služba* obuhvaća sve poslove intendature, administracije i ostale poslove, koji nisu obuhvaćeni ostalim službama, a naročito poslove u vezi sa prihvatom, smještajem, ishranom, posluživanjem i sl., koji se odnose na staranje o putnicima. Statutom radne organizacije, koja je nosilac prava korištenja broda može se odrediti da određene poslove ove službe, osobito one u vezi s putnicima na određenim brodovima vrši služba palube. To iz razloga, što su veći putnički brodovi, kao i ostali brodovi na određenim relacijama u stvari »ploveći ugostiteljski objekti«. Ovim poslovima rukovodi rukovodilac opće službe odnosno član posade koga

odredi zapovjednik broda. — *Služba veze* obuhvaća predaju i primitak znakova, signala i obavještenja putem optičkih, radio i elektromagnetskih uređaja na brodu, kao i održavanje tih uređaja i uređaja slabe struje na brodu, koji služe održavanju unutrašnjih i vanjskih veza broda, te elektronskih i drugih uređaja slabe struje na brodu. Ovim poslovima rukovodi oficir veze odnosno radiofonist, ako brod ima samo radiofonski uređaj.

Radi sigurnosti plovidbe, posadu broda mora sačinjavati najmanji broj stručno osposobljenih osoba, izričito propisanih prema vrsti, veličini i namjeni broda, jačini njegovog pogonskog uređaja i kategoriji plovidbe broda. Najmanjim brojem po svim funkcijama na brodu i najnižom kvalifikacijom — stručnom spremom za svako radno mjesto smatra se onoliki broj članova posade, koji je obzirom na konkretne uvjete broda i plovidbe nužno potreban, kao i da pruža punu garanciju da brod može u potpunosti udovoljiti osnovnim uvjetima sigurnosti tereta i ljudi. Najmanji broj članova posade u okviru izričito propisanog radnog vremena i smjena »straže« — za službu palube određuje se prema veličini broda i njegovoj konkretnoj namjeni; — za službu stroja određuje se prema vrsti i jakosti pogona, strojnog kompleksa sa 2 ili više pogonskih, električnih i drugih uređaja; za zdravstvenu i opću službu određuje se prema ukupnom broju članova posade broda, koji ovisi dijelom o granicama njegove plovidbe, a dijelom i o namjeni broda. Ove dvije posljednje službe na brodovima, koji vrše duža putovanja posredno utječu na sigurnost plovidbe, jer usluge koje pružaju ove službe održavaju i zdravstvenu kondiciju članova posade, što je bitan element sigurnosti. Najmanji broj članova posade za službu veze ovisi o broju i stepenu kompliciranosti radiofonskih, elektronskih, radarskih i drugih uređaja na brodu.

Funkcije na brodu, zvanja i stručnu spremu, ovlaštenja i druge uvjete koje članovi posade moraju ispunjavati za obavljanje poslova na brodu, kao i postupak u slučaju bijega člana posade sa našeg broda u stranim lukama i bijega člana posade stranog državljanina sa broda strane zastave u našim lukama propisat će Savezni sekretar za saobraćaj i veze. Isto tako ovaj Savezni sekretar propisat će i najmanji broj članova posade s određenom stručnom spremom, potrebnom za sigurnost plovidbe broda, dok o svim ostalim radnim mjestima iznad tako propisanog najmanjeg broja članova posade, neposredno utvrđuju sama broderska poduzeća rukovodeći se pritom svojim interesima ekonomičnosti i racionalnosti na bazi normalne zaposlenosti svakog člana posade.

Dok zapovjednik našeg broda može biti samo jugoslavenski državljanin uz navedenu iznimku zapovjednika strane jahte upisane u upisnik naših brodova, dotle se kao članovi posade na naš brod mogu ukrcati i strani državljani ili osobe bez državljanstva uz odobrenje Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Ovo odobrenje nije potrebno u slučaju nužde da se popuni posada našeg broda u stranoj luci, i to samo dok traje takva neophodna potreba, o čemu je zapovjednik broda dužan izvijestiti najbliže diplomatsko ili konzularno predstavništvo.

Brodar je dužan osigurati članu posade za vrijeme ili po prestanku radnog odnosa, koji se iskrcava sa broda izvan njegove luke ukrcanja, povratak u luku njegovog ukrcanja ili u mjesto njegovog prebivališta, ukoliko je ovo posljednje predviđeno statutom radne organizacije odnosno sporazumom o zasnivanju i prestanku radnog odnosa. Međutim, ako se član posade iskrcava sa broda bez dozvole i svojom krivicom raskine radni odnos ili se iskrcava zbog povrede ili oboljenja, koje je sam prouzrokovao bilo namjerno, bilo zbog grube nepažnje, tada brodar ima pravo da se za naplatu prouzročenih troškova repatrijacije (stan, hrana i prevoz) regresira od odnosnog člana posade.

Član posade, ma kojoj službi pripadao, ima na brodu određena prava i dužnosti, on je dužan tačno izvršavati naređenja zapovjednika broda i svog neposrednog rukovodioca odnosno službe, a dužan je i izvršavati sve povjerene mu zadatke u vezi s brodom, putnicima i teretom. Član posade dužan je na brodu redovno vršiti one poslove, koji su određeni njegovim zvanjem i funkcijom, a u nuždi dok ova traje i sve druge poslove, koji mu se narede da ih izvrši. On ne smije napustiti svoju dužnost na brodu, niti se udaljiti sa broda bez odobrenja zapovjednika broda. Na brod može ukrcati samo stvari potrebne za svoju osobnu potrebu, a ostale stvari samo po izričitoj odobrenju zapovjednika broda. O svakom izvanrednom događaju u vezi sa osobama ili teretom na brodu, član posade dužan je odmah obavijestiti svog pretpostavljenog ili zapovjednika broda. U slu-

čaju opasnosti ili brodoloma, članovi posade dužni su se zalagati na spasavanju broda, osoba na brodu i tereta sve dok zapovjednik broda ne naredi da se brod ne napusti. Brodar je pritom dužan da članu posade isplati naknadu za uništene njegove stvari, namijenjene osobnoj upotrebi; član posade ima i pravo na osobni dohodak najdulje za 2 mjeseca, ukoliko statutom radne organizacije nije određen duži rok. Za štetu nastalu uslijed smrti ili tjelesne povrede člana posade, brodar odgovara samo ako je ta šteta nastala njegovom krivnjom. To i onda, ako je smrt ili tjelesna povreda člana posade posljedica brodoloma, sudara, nasukanja, eksplozije, požara ili ako je ona u vezi sa kojim od tih događaja, ukoliko brodar ne dokaže da nije kriv za tako nastalu pomorsku nezgodu.

Posada broda je u stvari dio radnog kolektiva broderskog poduzeća, koja na brodu ostvaruje zakonom i statutom radne organizacije određena samoupravna prava. Brodski kolektivi upravljaju preko posebno izabranih organa upravljanja radne organizacije — radničkog savjeta i upravnog odbora osnovnim sredstvima, povjerenim od društvene zajednice. Obzirom na specifičnosti broda i njegove posade — »u pokretu«, brodom u određenim poslovima u pogledu raspolaganja sredstava za uzdržavanje broda, posade i putnika upravlja *Brodski odbor* sastavljen od svih članova posade. Pored toga, kao savjetodavni organ zapovjednika broda postoji i *Brodski savjet*, koji raspravlja o mjerama koje treba poduzeti u slučaju opasnosti, brodoloma, izuzetno teških prilika i događaja koji nastanu u toku putovanja a u vezi sa sigurnošću broda, kao i o drugim stručnim i tehničkim pitanjima koje mu iznese zapovjednik broda radi razmatranja. Ovim Savjetom rukovodi zapovjednik broda, a on se sastoji od rukovodećeg kadra broda, predstavnika sindikata, radničkog upravljanja i dr.

II

Prava i dužnosti posade brodova naše trgovačke mornarice bila su regulirana Uredbom o posadi brodova trgovačke mornarice FNRJ (Sl. list FNRJ, broj 80/49.). Od tada pa do danas stečeno iskustvo u primjeni pojedinih odredaba ove Uredbe i razvojni put našeg društva, u kojem su osnove našeg društveno-ekonomskog uređenja — samoupravljanje ljudi u proizvodnji našle svoju punu afirmaciju ukazujući na potrebu donošenja izmjena i dopuna odredaba te Uredbe. To i iz razloga, što ove odredbe više i ne odgovaraju u potpunosti sadašnjem pravnom stanju u vezi odnosa posade na našem brodu. Pritom je od važnosti istaknuti, da mnogi odnosi, koji se uređuju novim Zakonom o posadi brodova jugoslavenske trgovačke mornarice imaju svoj osnov i u nizu međunarodnih konvencija, koje obavezuju našu zemlju, a naročito:

- Konvencije o naknadi za nezaposlenost u slučaju gubitka zbog brodoloma i o namještenju pomoraca, Genova 1920.;
- Konvencije o uvjetima rada, o repatrijaciji i o ugovoru o zaposlenju pomoraca, Ženeva 1926.;
- Konvencije o minimumu stručne spreme zapovjednika i oficira, o plaćenju godišnjim odmorima, o socijalnom osiguranju i o osiguranju za slučaj bolesti; o obavezama brodovlasnika u slučaju bolesti, nesreće na poslu i smrti pomoraca, Ženeva, Seattle, 1946.; Ženeva, 1949.;
- Konvencije o nadnicama, radnom vremenu i broju članova posade, o smještaju posade na brodu, o liječničkom pregledu, o uvjerenjima o spremi i o penzijama pomoraca, Ženeva, 1936.; Seattle, 1946.; Ženeva, 1949.;
- Konvencije o uzajamnom ili međunarodnom priznanju nacionalnih isprava o identitetu pomoraca, Ženeva, 1958.;
- Konvencije o spasavanju ljudskog života na moru, London, 1960., itd.

Bitne izmjene i dopune, koje sadrži novi Zakon o posadi brodova jugoslavenske trgovačke mornarice (Sl. l. SFRJ, broj 8/65.) u odnosu spram ranije Uredbe, pored već iznijetog, su i ove:

- tehnička pomoć, koju naša zemlja pruža prijateljskim nerazvijenim zemljama u vidu obuhvaćanja njihovih državljana na brodovima upisanim u naše upisnike traži da se odredba o broju članova posade stranih državljana na našem brodu postavi što elastičnije. Ranije broj članova posade, koji nisu naši državljani nije mogao preći $\frac{1}{4}$ ukupnog broja članova posade, osim u određenim iznimnim slučajevima dok nužda traje. Danas se pojavljuje potreba ublažavanja ove mjere, pa je vršenje kontrole ukrcanja broda stranih državljana kao članova posade na naš brod dato nadležnom organu upravljanja našeg broderskog poduzeća;

- napuštanje dužnosti na brodu od strane članova posade i udaljavanje sa broda članova posade prepušteno je rukovodiocima odnosnih službi broda, koji imaju pravo i dužnost da raspoređuju članove posade na radna mjesta na brodu. Zapovjednik broda treba da odlučuje o tome da li se član posade može udaljiti sa broda ili ne, jer on rukovodi svim poslovima na brodu;
- postavljanje i smjenjivanje zapovjednika broda dato je brodaru kao nosiocu plovidbenog pothvata određenim brodom;
- zapovjednik broda ima pravo da poduzima sve potrebne mjere za spasavanje osoba na brodu, kao i da naređuje napuštanje broda u slučaju kad je neizbježna propast broda. Dok je ranije zapovjednik mogao poduzeti ovu mjeru istom kad bi takva opasnost bila i neposredna, to je ispunjenje ovog uvjeta sada izostavljeno zbog njegove krutosti, jer mu on može čak i onemogućiti spasavanje putnika, drugih osoba i stvari sa broda. Sam zapovjednik može napustiti brod istom nakon što poduzme sve mjere za spasavanje ljudi i imovine na brodu;
- zapovjednik je dužan podnijeti izvještaj sa putovanja o svim događajima na brodu i u vezi s brodom a ne samo o izvanrednim događajima, koji su se dogodili za vrijeme putovanja brodu, putnicima, drugim osobama na brodu ili stvarima koje se nalaze na brodu. Prema tome, sada je obaveza zapovjednika broda proširena na sve one događaje koji ugrožavaju sigurnost broda u toku plovidbe;
- precizno su određeni pravni poslovi, koje zapovjednik broda kao predstavnik brodaru može sklapati (ugovori o spasavanju, o izvršenju putovanja i o plovidbenim poslovima), a izuzeti su od njega poslovi sklapanja ugovora o zakupu broda, Time-charteru (T/ch) i osiguranju. Ovo iz razloga, što zaključenje ovih ugovora ne spada u zakonska ovlaštenja zapovjednika broda kao opunomoćenika brodaru, a za zaključenje ugovora o osiguranju,

zapovjednik broda mora imati čak i posebnu punomoć brodaru;

- zapovjednik ima pravo, ako je brod u opasnosti poduzeti sve mjere radi otklanjanja te opasnosti, pa i žrtvovati ili oštetiti teret, brodske uređaje ili dijelove broda, kao i druge stvari na brodu, koji nisu neophodni za plovidbu, a ti su dijelovi broda od manje štete za brodaru i osobe zainteresirane za teret na brodu. Zapovjednik broda dužan je prvenstveno poduzeti one mjere, kojima se prvenstveno spasavaju putnici i druge osobe na brodu;
- bjegstvo člana posade našeg državljanina sa broda u stranoj luci dužan je prijaviti zapovjednik broda, i to unijeti u brodski dnevnik. Postupak i ostale detalje u vezi s tim regulirat će se provedbenim propisom;
- zapovjednik broda kao najveći starješina na brodu ima pravo za vrijeme plovidbe ograničiti slobodu kretanja na brodu svakoj osobi koja teže ugrozi sigurnost broda, osoba i stvari; smanjiti obrok hrane i vode u slučaju nužde; sastaviti zapisnik o rođenju, smrti ili nestanku osobe na brodu, primiti na čuvanje oporuku i sl.;

Ovim zakonom propisane su i kazne do 300.000.— dinara za počinjene pomorske prekršaje, koje počini radna organizacija ili druga pravna osoba koja je nosilac prava korištenja broda, a njihova odgovorna osoba kažnjava se za takav prekršaj do 30.000.— dinara. Zapovjednik broda ili osoba, koja ga zamjenjuje za pomorske prekršaje iz ovog Zakona kažnjava se novčano do 50.000.— dinara, a ostali članovi posade do 5.000.— dinara.

Primjenom ovih odredaba počam još od 23. IV o. g. tj. danom stupanja na snagu ovog Zakona, za brodove naše trgovačke mornarice — brodarska i druga poduzeća nastupili su novi, kvalitetniji odnosi u reguliranju prava i dužnosti članova posade.